

## СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ІМПЕРСЬКА ПРОПАГАНДА: ЗГУБНИЙ ВПЛИВ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНЦІВ

Свинаренко Н. О.

### ВСТУП

В час повномасштабної війни з Російською Федерацією (РФ) влітку 2022 р. у засобах масової інформації серед величезної кількості інформації прозвучали новини про трагічну смерть Д. Дугіної, доньки ідеолога провідної партії РФ «Єдина Росія». У той час, коли наша Україна щодня на передовій і в тилу втрачає своїх кращих синів та доньок, більшість людей на цю подію уваги фактично не звернули. Зате представники західних засобів масової інформації назвали батька загиблої О. Дугіна «мозком» Кремля, а його ідеологію – офіційною доктриною діючої російської влади.

До початку кривавої агресії РФ проти України активно діяли у соціальних мережах російські імперські наративи про росіян та українців як так званий «один народ», котрий мовою пропагандистських наративів іменувався «мы же братья». Зазвичай, такі тексти потрапляли на сторінки сомереж, приурочені до великих державних свят колишнього СРСР. А значна частина людей, навіть у західному світі вірить, що українці та росіяни дійсно є єдиний народ, тимчасово розділений історичними обставинами. То з чого ж все почалося?

Про «спільну колиску», «старшого» та «менших» братів особливого поширення в суспільстві набула версія про Київську Русь як колиску трьох братніх народів – російського, українського та білоруського. Ця версія стала частиною офіційної ідеології щодо розуміння історичного процесу виникнення східнослов'янських народностей та відповідно до їхніх мов. *Метою* даної роботи є аналіз теорії походження трьох східнослов'янських народів (українців, росіян та білорусів), концепції «русського миру», теорії розвитку російського народу О. Дугіна, відповідно до їх інтерпретацій у медіа-просторі та визначення шкідливості їх впливу на сьогодення українців.

### 1. Від теорії міфотворчості про «спільну колиску» «братських народів» до «русського миру»

Ще з школи діти вчать про те, що у IX-XII ст. існувала спільнота східних слов'ян і передувала як спільний предок трьом пізньосередньовічним народностям – білоруській, російській та українській. Навіть

термін «давньоруська народність», введений істориком В. Мавродіним існує з 1952 р. Такою є класична версія цієї історичної теорії. Та час лине і відбуваються зміни.

З приходом до влади В. Путіна особливо яскраво змінилися наукові погляди про росіян і українців як «один народ»: недоречні нагадування про «Київ – мати городов руских» звучало саме в такій інтерпритації, хоча всім освіченим людям відомо, що у даному контексті мова йде про давньоруське місто, а ніяк не про російське. Наукові основи питання походження східнослов'янських народів перемістилися з площини академічної на політичну. Як відомо наукова спільнота – це обмежене коло людей з певним рівнем знань, тут потрібно знаходити виважені фрази, оперувати перевіреними аргументами. За правління ж Путіна і у російському, і у російському медіа-просторі стали звучати зрозумілі всім і кожному імперські наративи. Ті серйозні російські науковці, хто відкрито висловлював свою протилежну діючому уряду думку, маючи у своє підтвердження десятки аргументів, не мали шансів реалізуватися повною мірою у РФ. Президент Путін та його поплічники запозичили цю риторику в крайніх націоналістів і профашистських представників міжвоєнної російської еміграції. Вони стали відкрито зневажати український суверенітет, називати Україну «штучною» та «збанкрутілою» державою, що нібито спирається на темні плани й інтриги США, і всі ці дії спрямовані на послаблення Росії. Гіркін, який приписує собі сумнівну заслугу людини, котра натиснула «спусковий гачок війни» на Донбасі, переконаний, що українці – це звичайні росіяни, які відрізняються лише тим, що послуговуються «іншим діалектом»<sup>1</sup>.

Звичайно, ж, велике значення має різниця у ментальності громадян РФ та України. І тут навіть не важливо, що на території України проживали російськомовні українці, за уми яких і боролася десятиліттями РФ. Для того, що утвердити законне право на наші українські території, РФ відкривала на території великих сусідніх з нею українських міст так звані фонди державної підтримки захисту російської мови, культури, навіть православних московського патріархату. Наявність же російськомовних українців на території України пояснюється тим, що у 70–80-ті рр. ХХ ст. російська мова була мовою освічених людей. Причому альтернатив російськомовному навчання у вишах не існувало, до того ж патріотичне радянське виховання не сприяло вивченню української мови та культури, бо це називалося «націоналізмом». Байдуже з того, що православних прихожан московського обряду на сході та півдні України було мало, і ті переважно люди

---

<sup>1</sup> Атанесян Г. Фашизм, езотерика, троллинг. Справедливо ли связывать идеи Дугина с идеологией Кремля. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-62692348>

старшого віку. Як громадські організації, вони безперешкодно десятиліттями робили свої чорні справи, отруюючи імперськими наративами свідомість довірливих українських громадян.

Щодо спільних моментів, які ніби «ріднять» українців, білорусів та росіян, то вони, на думку вченого П. Кралука, мають поверховий характер визначені подіями порівняно недавнього часу. Так, у період Київської Русі русини-українці, здійснюючи колонізацію теперішньої Білорусі й «корінної» Росії, слов'янізували місцеве населення, утвердили тут православ'я з церковнослов'янською мовою богослужіння, деякі свої культурні цінності – це стало підставою для «єдності східнослов'янських народів». Після падіння Київської Русі долі цих народів почали помітно розходитися. Як констатує вчений П. Кралука, у кінці XVIII ст. більшість земель колишньої Київської Русі опинилася в складі такого політичного організму, як Російська імперія, адже, у жилах правителів цієї держави текла не стільки слов'янська, скільки німецька кров, а при імператорському дворі спілкувалися не стільки «грубою» російською мовою, скільки «витонченою» французькою; зрештою, серед вищого чиновництва імперії був непропорційно високий відсоток іноземців; і все ж керівництво держави заради внутрішньої консолідації, а також заради певних експансіоністських цілей активно експлуатувало «слов'янську» й «православну» ідеї<sup>2</sup>. Були спроби на основі росіян-московитів, українців та білорусів витворити «єдиний народ» з єдиною мовою, церквою й культурою. Таким чином відбулася реанімація «єдності» етносів, що формувалися в період Київської Русі. Не даремно Київську Русь у системі російської імперської ідеології почали представляти як початок Русі-Росії. Традиція «єдності східнослов'янських народів», зазнавши певного корегування з плином часу, отримала своє продовження в радянський період, а зараз виражається в ідеї «Русского мира». Щоправда, схожі риси «єдності», зумовлені перебуванням в одному державному організмі, притаманні були українцям, білорусам та полякам. Ці етноси були в складі Речі Посполитої майже такий самий час, як і в складі Російської імперії. Можна знайти не менше ознак «єдності» українців та білорусів з поляками, ніж з росіянами – інша річ, що факти цієї «єдності» свідомо затемнюють, натомість «єдність» із росіянами афішують. Слід також пам'ятати, що близько півтора століття частина українців (галичани, буковинці та карпатські русини) входила до складу Австрійської імперії. І в представників цієї частини можна знайти чимало ознак «єдності» з

---

<sup>2</sup> Кралука П. Робити помилки і працювати у півсилі ми не маємо права. URL: [https://zhitomir-online.com/top\\_news/134794-petro-kralyuk-robyty-pomylky-i-pracyuvaty-upivsyly-my-ne-mayemo-prava.html](https://zhitomir-online.com/top_news/134794-petro-kralyuk-robyty-pomylky-i-pracyuvaty-upivsyly-my-ne-mayemo-prava.html)

іншими народами зазначеної держави (народами, до речі, в переважній більшості слов'янськими чи слов'янізованими). Взяти до уваги хоча б архітектуру Львова або Чернівців, яка, безперечно, є ближчою до архітектури Відня й Будапешта, ніж Москви чи Нижнього Новгорода – загалом можемо констатувати, що «єдність» росіян, українців та білорусів обумовлена не стільки давньоруським спадком, скільки відносно недавнім фактом перебування цих народів у складі Російської імперії, а потім – СРСР<sup>3</sup>. На відміну від інших історичних тем, ця тематика має яскраво виражений заполітизований аспект.

Нежиттєздатність цього «вчення» очевидне, бо воно не витримує навіть елементарної критики й суперечить здоровому глуздові. Як констатує відомий український вчений Г. П. Півторак, теорія про колиску трьох братніх народів, у сучасній російській інтерпретації, не має під собою жодного серйозного підґрунтя. Теоретично, ці діти мали б бути близнятами, а, за офіційною ідеологією, російський брат проголошувався старшим, який разом з двома молодшими чомусь опинився в одній колисці. Ймовірніш за все, мова йшла про про те, що старший брат більш впливовий, менші мусять на нього рівнятися, догоджати, слухатися його. Тобто, старший брат, за теорією, авторитет безумовний, а молодші брати – меншовартісніші апріорі. Але чи є російський народ старшим братом насправді? Авторитетний український мовознавець, етимолог, Г. П. Півторак спростовує це твердження і наводить масу прикладів, якими доводить, що так званий російський брат насправді є наймолодшим: на кінець XII ст. українська народність у тому розумінні, до якого ми звикли в основному уже сформована; щодо білорусів, то різні дослідники відносять появу народності до XIII–XIV ст, а російський народ сформувався лише у XIV–XV ст.<sup>4</sup> Дослідження Г. П. Півторака, знаного фахівця з діалектології східно-слов'янських мов, етногенезу східних слов'ян, мають аргументи як археологічні, так і писемні та лінгвістичні; також велике значення має і той факт, що він опирався на дослідження лінгвістів – науковців, котрі жили в різні історичні епохи.

А на думку дослідника П. Кральнока, росіяни, й білоруси є «етнічно надломленими» народами. Цим народам, які не мали слов'янської основи, свого часу була нав'язані як слов'янська політична еліта так і слов'янська культура. При такому «надломі», що здійснювався

---

<sup>3</sup> Кралюк П. Робити помилки і працювати у півсилы ми не маємо права. URL: [https://zhitomir-online.com/top\\_news/134794-petro-kralyuk-robyty-pomylyk-i-pracyuvaty-u-pivsyly-my-ne-mayemo-prava.html](https://zhitomir-online.com/top_news/134794-petro-kralyuk-robyty-pomylyk-i-pracyuvaty-u-pivsyly-my-ne-mayemo-prava.html)

<sup>4</sup> Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів. Міфи і правда про трьох братів зі слов'янської коліски. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Pivtorak\\_Hryhorii/Pokhodzhennia\\_ukraintsiv\\_rosian\\_bilorusiv\\_ta\\_yikhnikh\\_mov.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Pivtorak_Hryhorii/Pokhodzhennia_ukraintsiv_rosian_bilorusiv_ta_yikhnikh_mov.pdf?)

переважно насильними методами, у цих народів з плином часу сформувалася покiрнiсть до державного насильства, котрi довго знаходилися пiд владою татарських ханiв – П. Кралюк це доводить через знайомий всiм образ деспотичного правителя (так званого царя-батюшки, або ж керiвника держави)<sup>5</sup>. Інший приклад вiдмiнностi українцiв вiд росiян П. Кралюк показує на вiдображеннi у мовному середовищi – термiн «государство» фактично означає правлiння абсолютного повелителя, правителя, государя, показово також, що творець тодi «нової» росiйської держави, Радянського Союзу, В. Ленiн розглядав державу як апарат насильства (зокрема, це бачимо у його вiдомiй працi «Держава та революцiя»), а ось украiнець С. Орiховський майже за 400 рокiв перед Ленiном трактував державу як суспiльний договiр мiж вiльними громадянами, тобто змiстовна рiзниця мiж вказаними поняттями iснує, до того ж вона досить суттєва.

Про суттєву рiзницю мiж українцями та росiянами знаходимо iнформацiю i в iнших наукових джерелах. Зокрема, Л. Залiзняк у одній iз своїх праць звертає увагу на те, що росiяни дуже близькi за менталiтетом до татар. Залiзняк констатує, що у полiтичному планi повалення татарського iга звелось до замини татарського хана православним царем i до перенесення ханської ставки до Москви, навить персонально значний вiдсоток бояр та iнших служилих людей московського царя становили представники татарської знатi, росiйська державнiсть... походила вiд татарської, i навряд є правими тi iсторики, якi запліщують очi на цю обставину або намагаються применшити її значення»<sup>6</sup>. Також Л. Залiзняк додає, що московські князi та iнша знать охоче родичалися з татарськими вельможами, вважаючи за честь брати собi за жiнок якщо не родичок ханiв, то в крайньому разi знатних дiвиць з Орди, разом з тим слiд вiдзначити, що московські (як i iншi схiднослов'янські) землi пiд владою Золотої Орди залишилися християнськими, бiльше того, на думку iсторикiв, є пiдстави стверджувати, що якраз у перiод монголо-татарського панування християнство стало посправжньому релiгiєю московитiв, 90% яких аж до XIX ст. включно становили селяни<sup>7</sup>. На бiльшiй частинi Московщини простий люд не iдентифiкував себе нi з яким етносом i не мав певного етноiма, але називав себе християнами. Саме цим i пояснює Л. Залiзняк той факт, що назва селян у росiйській мовi походить не вiд мiсця їхнього проживання

---

<sup>5</sup> Кралюк П. Робити помилки i працювати у пiвсилу ми не маємо права. URL: [https://zhitomir-online.com/top\\_news/134794-petro-kralyuk-robyty-pomyly-i-pracyuvaty-upivsyly-my-ne-mayemo-prava.html](https://zhitomir-online.com/top_news/134794-petro-kralyuk-robyty-pomyly-i-pracyuvaty-upivsyly-my-ne-mayemo-prava.html)

<sup>6</sup> Залiзняк Л. Давньоруська народнiсть: нова серiя старого мiфу. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/9/articles/2.pdf>

<sup>7</sup> Ibid.

на селі (як в українців, білорусів), а за релігійною ознакою: крест'янин < крестиянин < христианин. Після оприлюднення такого факту кожному пересічному читачеві стає зрозумілим, чому при появі нової ідеологічної течії «руський мир» до ідеї єдності слов'янства доєднали православ'я.

Даючи історичні оцінки імперському міфу про триєдність російської нації та «старшого брата» – російського народу, сучасні дослідники Ю. Ковбасенко та Д. Філоненко зазначають, що він отруював свідомість українців не лише за радянського періоду історичного розвитку, а й донині підтримується російськими ідеологами та виправдовує претензії Росії на українські та російські землі, оформлену в сучасну концепцію «руського миру»<sup>8</sup>. А практичними доказами цього є анексія Криму, війна України з Росією на Донбасі, намагання нав'язати Україні своє бачення історії, державний устрій, світогляд, мову і культуру. У поширення цих міфів зробили свій внесок не лише російські політики та історики, а й українські письменники, що заради кар'єри і матеріальних благ свідомо, ігноруючи наукові докази, свідомо займалися банальним підбором фактів під заявлені владою ідеї. Також ці науковці зазначають, що імперські міфи неможливо знищити, допоки існують їхні творці та носії (тобто сама імперія) і вони в абсолютній своїй більшості не підлягають логіко-раціональному спростуванню, оскільки містять у собі «емоційно-психологічні ірраціональні, інтуїтивні компоненти», котрі практично не піддаються законам логіки, а оскільки імперський (міфологічний) світогляд часто буває дуже небезпечним і призводить до масових людських жертв, то треба вчитися йому ефективно протистояти, використовуючи дієві стратегії десакралізації імперських міфів<sup>9</sup>.

Для багатьох росіян характерне імперське мислення, це дуже помітно в інтерпретаціях деяких понять, наприклад: російський патріотизм – це похвально, а якщо мова йде про патріотизм український – то це дуже погано, незалежно від попереднього контексту. Як доказ цьому твердженню можна навести описані факти британського та канадського політолога українського походження, спеціаліста з історії та політики незалежної України Т.Кузьо – міф про конфлікт на Донбасі зосереджений на українському націоналізмі, який здавна був пострахом для царської Російської імперії, Радянського Союзу і сучасної РФ<sup>10</sup>, цей міф прирівнює «українських націоналістів» до «нацистських

---

<sup>8</sup> Ковбасенко Ю., Філоненко Д. Стратегії десакралізації імперських міфів. С. 182. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-233-6-8>

<sup>9</sup> Ibid.

<sup>10</sup> Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. URL: <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/inshi-vydannya/kuzo-taras-viyina-putina-proti-ukrayiny-revoluyuciya-nacionalizm-i-kryminalitet>

колабораціоністів», а термін «фашист» застосовує щодо послідовників будь-яких політичних поглядів, які виступають проти панування Росії над Україною. У Радянському Союзі «буржуазними націоналістами» могли оголосити націонал-комуністів, наприклад, Івана Дзюбу, автора відомої праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?», або ліберально-демократичних дисидентів з Української Гельсінської групи. У путінській Росії ярликом «фашизм» позначають безліч різних явищ і суб'єктів – від критики влади, підтримки НАТО, Сполучені Штати Америки і України до недопуску російських спортсменів, які вживали допінг, на Олімпійські ігри, артистів, кіноакторів, видатних громадських діячів і т. і.

Росіяни мають свою версію історії про Володимира Великого. Володимир Путін вважає, що Росія є правонаступницею Київської Русі. Він неодноразово заявляв про значення Херсонесу, де Володимир нібито охрестив Росію. Пам'ятник Володимиру Великому в центрі Москви – дія, щоб закріпити князя за правильною столицею. Щобільше, там Володимира вважають засновником російської держави, а його зв'язок із Києвом заперечує. Мабуть, недремно Вінстон Черчіль казав, що Росія – це країна з непередбачуваним минулим. Росіяни ж крадуть не тільки історію, але й фізичні тіла князів, ніби якось виправдовувати свою версію минулих подій. Після смерті Володимира Великого поховали у Київській Десятинній церкві. Його саркофаг із XVII ст. Знайшов Петро Могила. До XX ст. Мощі князя перебували у Києві. Перед Другою світовою війною останки Володимира забрали до Санкт-Петербурга нібито для того, щоб відтворити обличчя. Але досі ці мощі не повернули, так як свого часу не повернули і мощі княгині Ольги. Ні українці, ні світ давно не вірять в історичні міфи, які пропагує Москва. Є думка, що мощі були вивезені не випадково. Росія хотіла замовчати факт хрещення Русі до Володимира, бо це б не вписувалося у загальноприйнятий наратив про красивий початок хрещення Русі Володимиром. Невигідною для РФ є історія вбивства християнина Аскольда князем із Росії Олегом, не вигідна історія про поховання Ольги саме на Аскольдовій горі, як і не вигідна історія, що Володимир повернув християнство на Русь, яке започаткували його попередники.

**1 травня 2010-го день хрещення Русі 988-го року законодавчо визнали державною пам'ятною датою російської РФ<sup>11</sup>.** Там досі вважають, що це «дата важливої історичної події, яка здійснила значний вплив на суспільний, духовний і культурний розвиток народів Росії й на зміцнення російської державності». Та Росія далі продовжує свою

---

<sup>11</sup> Володимир охрестив Русь, а не Росію. Чому росіяни присвоюють собі хрещення Русі-України? URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Хрещення\\_Русь](https://uk.wikipedia.org/wiki/Хрещення_Русь)

ідеологічну гру про «єдину» духовну купіль і «єдиний народ». Мабуть, забули, що коли Володимир хрестив Русь, Москви ніякої не було. Про неї вперше згадують під 1147 роком, а до того там жили угро-фінські племена. В Україні день Хрещення України-Русі став державним святом у 2008-му, за два роки до того, як це сталося в Москві. Щороку церковні служителі та громадяни відзначають це свято 28 липня. А його значення у 2020 році пояснив митрополит Київський і всієї України Епіфаній: «Володимирове Хрещення створило духовну основу єдності Русі-України як великої держави. Тож сьогодні ми, спадкоємці цієї славної та могутньої держави, володіємо унікальним ключем до розуміння успіху нашої сучасної держави. Цей ключ понад тисячу років тому подарував нам князь Володимир: він полягає в нашій єдності, згуртованості, соборності. Саме тому ми маємо її всіляко захищати, щоб уберегти для себе та наступних поколінь нашу віру, державу, історію»<sup>12</sup>.

Демонстративні прояви симпатії Путіна до білої еміграції та фундаторів євразійської ідеології, які ніколи не вважали українців окремим народом, підтверджують шовіністичну природу його власного політичного світогляду, констатує політолог Т. Кузьо. Базис політики Путіна щодо України становлять російські стереотипи столітньої давнини, радянські теорії змов та антизахідна ксенофобія, поєднані з глибоким нерозумінням внутрішньої динаміки української політики та ідентичності. Для розуміння конфлікту на Донбасі важливо усвідомити, що спалах крайнього насильства тут спричинив аж ніяк не український націоналізм – до нього призвело масоване гібридне втручання Росії, яке переросло у відкрити збройну інтервенцію, до того, у 2006–2007 роках, радикальних панславистів і радянських націоналістів з України тренували в російських таборих<sup>13</sup>. Російська розвідка, яка здобула контроль над СБУ під час президентства Януковича, активно працювала на Донбасі упродовж усього Євромайдану, надаючи фінансування й тренуючи «антимайданівських» бойовиків. Ендрю Вілсон вважає, що Донбас, безумовно, потерпав від ворожнечі між громадянами, проте без втручання з боку Росії масового насильницького конфлікту не сталося б<sup>14</sup>. На відміну від широкого діапазону раніше опублікованих праць про конфлікт в Україні, у центрі уваги цієї книги перебувають російський націоналізм та особливості колективної свідомості політичних еліт і населення Росії та України. Військовій агресії Путіна 2014 року

---

<sup>12</sup> Володимир охрестив Русь, а не Росію. Чому росіяни присвоюють собі хрещення Русі-України? URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Хрещення\\_Руси](https://uk.wikipedia.org/wiki/Хрещення_Руси)

<sup>13</sup> Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. URL: <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/inshi-vydannya/kuzo-taras-viy-na-putina-proty-ukrayiny-revoluciya-nacionalizm-i-kryminalitet>

<sup>14</sup> Ibid.



передувало тривале зростання ксенофобії та популярності імперсько-шовіністичного світогляду, а вкраплені фашистські елементи євразійської ідеології та ультранационалізм значної частини російської еміграції крок за кроком зміщувалися з маргінесу до центру російського політичного життя.

На сьогоднішній день всі світові медіа-ресурси показують практичне втілення путінської зовнішньополітичної державної доктрини «руського миру» на українських землях. Прихильники концепції вбачають у «руському мирі» певну культурну спільноту, що передусім визначалася розповсюдженням російської мови, православної релігії, набором антизахідних цінностей. Для російського режиму концепція «руського миру» слугує ідеологічним засобом реконсолідації російських сфер впливу, втрачених після розпаду СРСР. Географічне ядро преславетого «руського миру» включає Росію, Білорусь та Україну. У своїй теоретичній основі вона являє собою сукупність елементів панславізму, месіанства, євразійства. На тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, починаючи з 2014 року, впроваджувалася державна доктрина «русский Донбасс», як складова «руського миру». До теорії «руського миру» до неї додали історію трудових здобутків робітників Донбасу радянського періоду та яскраві заходи з нагоди державних свят РФ. Також РФ відкрито стверджувала про подальше приєднання до тодішніх ДНР та ЛНР територій Новоросії та Малоросії. Саме так зневажливо, попри установлені офіційні назви, у Росії називають географічні регіони України, що виходять на її державні кордони. Тобто, російські зовнішньополітичні державні доктрини відкрито на весь світ ратували про свої загарбницькі плани. Доктрина ж «руського миру» відкрито підтримується православним духовенством найвищої ієрархії у світі, навіть після військового вторгнення на Україну, що є неприпустимим у сучасному цивілізованому суспільстві та потребує засудження, бо «не убий», «не укради» – це одні з найголовніших постулатів християнства, а російські пан-отці у різних областях РФ найвищого рангу активно освячують зняряддя смерті, благословляють російських військовиків на війну проти українців – у ХХІ ст. це просто верх цинізму. А ступінь кримінальних та військових злочинів військовослужбовців РФ проти українців юристи оцінювати будуть роками.

У одній із моїх робіт відображена реальна дія російських урядових доктрин на навчально-виховний процесі на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей (підконтрольних РФ) та описані причини деморалізації місцевої молоді, яка воює проти України

та українців<sup>15</sup>. Аналіз навчально-виховного процесу на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, починаючи з 2014 р. свідчить – щорічно зменшувалося навчальне навантаження з української мови, а у 2020 р. українська мова повністю зникла зі шкільних навчальних програм. В обох названих областях у школах активно впроваджують викладання християнської етики. Військово-патріотичне виховання є пріоритетним серед інших видів виховання. Свято 9 травня носить фактично сакральне значення як для Російської Федерації, так і для фейкових ДНР та ЛНР, обов'язкові уроки мужності, єдності доводять імперсько-мілітаристські устремління путінської імперії. Зустрічі школярів різного віку з ветеранами війни російсько-української війни 2014 р. останніми роками теж стали традиційними. Також у навчально-виховному процесі фейкових ДНР та ЛНР має місце християнське та гуманістичне виховання, та схоже, що вони носять виключно декларативний характер. Науковці РФ останніми роками наголошують, що молодь Росії деморалізується, з цим треба боротися на державному рівні<sup>16</sup>.

## **2. Російські гуманітарні фонди на Україні та їх безперечна шкода**

Скільки б міжнародних історичних чи філологічних конференцій, форумів, круглих столів не проводилося б за участі найавторитетніших спеціалістів у питанні місця української мови у світі чи взагалі факту існування української державності – це буде тільки визначна подія у вузькому академічному науковому колі. А для широкої громадськості це скоріш за все буде малопомітною подією, бо оцінити ступінь доступності та розуміння такої інформації пересічні люди не зможуть. Натомість у соціальних мережах інформація, просто та доступно подана піар-спеціалістами для широкої аудиторії – сприймається зовсім інакше. Варто визнати, що законодавство в Україні надто демократичне, а привладні політичні сили не вважали за проблему відкрите існування на території України, особливо у прикордонних з РФ регіонах, громадських організацій, котрі активно популяризували та підтримували вивчення російської мови, російської культури (літератури, танців, музики, театру тощо), просування чільних російських наративів, наприклад, російської версії інтерпритації Другої світової війни та радянського періоду

---

<sup>15</sup> Свинаренко Н. О. Втілення російських державних доктрин у освіті на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей (2014–2022). *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. S. 646–653. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-77>

<sup>16</sup> Ibid.

загалом<sup>17</sup>. А РФ у свою чергу щедро фінансувала подібні проекти. Зокрема, Фонд підтримки російської культури, мав власний медійний арсенал: інтернет-портал, часопис, телерадіокомпанію та значну кількість сторінок у різних соціальних мережах. Фонд «Руський мир» перебуває у строгому підпорядкуванні правлячого російського режиму: його засновниками та фактично єдиними спонсорами виступали міністерствозакордонних справ та міністерство просвіти РФ, а від 2021 р. все керівництво Фонду призначалося указом президента РФ, а до його керівних органів входять представники російських адміністрацій президента, парламенту та уряду. За даними цього інтернет-джерела, упродовж 2015–2020 років Фонд мав бюджет у межах 460–580 млн рублів, із яких майже всі надходили з федерального бюджету<sup>18</sup>.

Україні з часу її незалежності, російські масмедіа завдали нашому державотворенню дуже багато шкоди. Український науковець Григорій Півторак у одному зі своїх наукових доробків описує шкідницький вплив дії послідовників ідеї єдності трьох східноєвропейських народів. Зокрема, автор зазначає, що версію походження української мови шляхом «ополячення» російського діалекту нині підтримує і настирливо розвиває (хоч вважає це своїм відкриттям) інженер за фахом, але «філолог-любитель», як він себе називає, і голова секції слов'янських мов київського міського товариства російської культури «Київська Русь» А. Железний, автор роботи «Происхождение русско-украинского двуязычия в Украине». Почавши свої псевдонаукові пошуки з невеликих газетних публікацій на цю тематику та дотичні до неї, А. Железний у 1995 р. видає брошуру «Правда об украинском языке и проблеме двуязычия», яку в 1998 р. перевидав, доповнивши її персональними нападами на відомих українських письменників і мовознавців, котрі полемізували з ним на сторінках періодичної преси. Як сказано в анотації, в цій брошурі впеше чітко показано механізм виникнення української мови як російсько-польського діалекту в часи польського панування над відірваною від Русі її південно-західною частиною<sup>19</sup>. У своїй брошурі А. Железний стверджує про те, що виникнення української мови – це наслідок ополячення у період середньовіччя давньослов'янської мови, далі цей же автор стверджує, що українська мова – це щось середнє між мовами російською та польською. Щодо тієї мови, котрою користуються жителі лівобережної України, то його варто йменувати «суржилом» – він ближче до

---

<sup>17</sup> Російський прапор буде там, де є російська мова; Фонд «Русский мир». URL: <https://ui.org.ua/sectors/russkiy-mir-foundation/>

<sup>18</sup> Ibid.

<sup>19</sup> Ibid.

російської мови. Наведені цитати показують, що проблему походження української, як і будь-якої іншої, мови мають вирішувати все ж таки фахівці, бо для аматорів вона непосильна. До того ж, ця проблема ускладнилася ще й через багатомісячне переслідування української мови царським режимом та її нерівноправне становище в умовах фактичної відсутності української державності – а про це, зрозуміло ж, автор аматорського видання у роботі жодним чином не відмітив. Понад трьохсотлітнього колоніального становища України в складі царської Росії фактично не змінила і так звана ленінсько-сталінська національна політика комуністичної партії та радянської влади і її продовження «вірними ленінцями» аж до розпаду Радянського Союзу, саме тому й зазнавали невдач неодноразові спроби відродження національної свідомості багатьох обдурених тривалою дезінформацією українців, утвердження української мови в зрусифікованих містах. І, мабуть, не стільки вина А. Железного, скільки його біда, що, довго перебуваючи в «королівстві кривих дзеркал», де все спотворено й поставлено з ніг на голову, він вважає це реальним відображенням світу та ще й знаходить для нього «історичне» обґрунтування. Найгірше ж те, що А. Железний у цьому не самотній: так вважає чимало наших земляків, і прозріння їх відбувається дуже повільно й болісно. А закономірний процес відродження мови корінної нації в умовах відновлення української державності значна кількість особливо старших людей сприймають як особисту образу, насильство над тими, хто вважає своєю рідною російську мову, цей процес видається їм шкідливим і недоречним, бо багато з них і досі переконані в штучності й меншовагості української мови, утвердження якої в різних сферах суспільного життя нібито збіднить їхню духовність і взагалі здається їм актом несправедливості. Посилання ж на історію, до якої апелюють й А. Железний та його однодумці, мало що доводять, бо ці аргументи найчастіше ґрунтуються не на реальних фактах, а на специфічних перекирчуваннях, підтасовках і вигадках на рівні пліток та анекдотів, які, зрозуміло, не мають нічого спільного з науковою історичною правдою. Зрозуміло, що для ненаукової аудиторії, анекдоти, плітки та міфи на серйозні теми спрощують розуміння тексту.

У 8 вересня вересня 1998 р. по радіо «Свобода» прозвучала серія програм під загальною назвою «Шість Росій» за участю сучасних російських істориків В. Петрухіна, В. Раєвського, І. Яковенко, В. Живова почалася словами одного з них: «Первая Россия это Киевская Русь»; далі киеворуська історія без будь-яких застережень фігурувала як перший етап російської, а «русскими» називали усіх її персонажів від Володимира Великого до Бориса Єльцина; пролунало й красномовне

твердження, що «русские при Петре I продолжили традиции русских времен крещения Руси». Як кажуть, коментарі зайві. Зараз прибічники «єдиної та неділимої» поширюють в Україні нову версію пріснопам'ятної «колиски братніх народів». Автор цієї теорії – Ю. Шилов тривалий час очолював у Москві Науково-культурний центр Російського загальнонародного руху, котре несе мету за об'єднання народів СРСР в єдиний економічний простір та оборонний союз на території колишнього СРСР». В творах Ю. Шилова Україна зветься «самостійная Хохляндия», С. Бандера та бандерівці – фашистами, а на літературу українською мовою в нього алергія. Це не просто неповага до сусідньої держави, ці кричущі факти мають викликають як мінімум – суспільне засудження усього цивілізованого соціуму, а як максимуму – сувору відповідальність за діючі нормами міжнародного законодавства. Трипільську археологічну культуру, всупереч усім науковим фактам, називає спільною державою слов'ян, Ю. Шилова жодним чином не бентежить те, що ні в Україні, ні за її межами немає жодного археолога, який серйозно б ставився до специфічних (але ніяк не професійних!) висловлювань активного учасника Російського загальнонародного руху щодо історичної спадщини трипільської культури. Натомість всіх своїх колег, котрі не поділяють його думки, він називає зрадниками слов'янських святинь та сіоністами. Широкій громадськості шкоди завдає те, що так звані історичні праці Ю. Шилова виходять значними тиражами, і не зовсім свідомі громадяни, котрі широкі цікавляться минувшиною свого народу можуть натрапити на подібну літературу і матимуть з того хибну та шкідливу інформацію. Метою такої діяльності, на думку українського археолога, доктора історичних наук Л. Залізняка, Україні знову пропонується повернутися в старе імперське стійло і звично плентатися за скрипучим, закривавленим возом московського імперіалізму в його віковому, безнадійному протистоянні цивілізованим країнам Європи<sup>20</sup>.

Діяльність Ю. Шилова та А. Железного і є яскравим виявленням того, що десятиліттями ніс «руський мир» через діяльність фондів підтримки російської культури, мови і т. д.

### **3. Концепція розвитку сучасної Росії О. Дугіна як ворог для розвитку української державності**

Концепція розвитку сучасної Росії О. Дугіна як ворог для розвитку української державності. Що ж нам відомо про одного з найвідоміших кремлівських ідеологів путінського режиму? Матеріали інтернету густо

---

<sup>20</sup> Залізняк Л. Давньоруська народність: нова серія старого міфу. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/9/articles/2.pdf>

рясніють різноманітною інформацією про Олександра Гелійовича Дугіна – російського кандидата філософських наук; засновника ідейної філософської течії «неоєразійство», доктора політичних наук, професора Московського державного університету імені М. В. Ломоносова, керівника Центру консервативних досліджень Соціологічного факультету Московського державного університету, званого публіциста, ректора приватного навчального закладу «Новий Університет», лідера Міжнародного Євразійського Руху; добре володіє 9 мовами, православного<sup>21</sup>.

Це людина медійна, яка дуже добре уміє себе презентувати та уміло маніпулює громадською думкою. Наближеність до владних політичних структур в статусі статусу особистого радника Геннадія Селєзньова відкрили Дугіну небачені можливості, якими він вдало скористався. Як можна оцінювати його діяльність? Але у Дугіна ніколи не було єдиної політичної концепції розвитку РФ. Теоретичні засади його вчення – сучасний постмодерністський проєкт, складений з теоретичних, ключових засад окультизму, конспірології, езотерики, неофашизму, радянської підпільної культури, ідей нових правих та нових лівих.

Як відомо, на формуванні людини найбільше впливає її найближче оточення. Народився Олександр у 1962 р. у родині кадрового військового та лікаря. Згодом тато, Гелій Олександрович, став генерал-лейтенантом, кандидатом юридичних наук, а мама, Галина Вікторівна, – кандидаткою медичних наук. Мав перший шлюб з Євгенією Дебрянською, котра пізніше стала активною учасницею лесбійського руху сучасної Росії. А зараз О. Дугін перебуває у шлюбі з Наталією Мелєтьєвою – філософом, кандидатом філософських наук, публіцистом, діючим директором видавництва «Арктогея», викладачем філософії у вищому навчальному закладі. Починаючи зі студентських років був активним громадським діячем, займав керівні посади у різноманітних організаціях, пізніше – серйозно зацікавився політикою. Фактично з часів студентства добре знайомий з Юрієм Мамлєєвим (російським письменником, літератором, драматургом), Едуардом Лимоновим (письменником, публіцистом, керівником забороненої в Росії Націонал-більшовистської партії), Євгенієм Головіним (письменником, перекладачем, літературознацем, езотериком, містиком), Гейдаром Джемалем (російським ісламським політичним та суспільним діячем, філософом та поетом), Дмитром Васильєвим (монархістом, головою центральної ради Національно-патріотичного фронту «Пам'ять», актором). Аналізуючи оточення Дугіна, відразу помітно, що він

---

<sup>21</sup> Олександр Гелійович Дугін. *Вікіпедія* URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/90804>

фактично з молодих років прагнув до лідерства та кардинальних змін у суспільстві, а приятелював з людьми талановитими та неординарними.

Будучи студентом Московського авіаційного інституту, у 1980 р. Дугін вступив в езотеричний гурток Євгенія Головіна, згодом, його інтереси кардинально змінюються і у 1988 р. він вступає разом з тодішнім приятелем Гейдаром Джемалем у Національно-Патріотичний Фронт «Пам'ять» Дмитра Васильєва<sup>22</sup>. Знайомиться з окультистсько-сатанинськими ідеями письменника Мамлєєва. У період з 1990 по 1992 рр. працював Дугін з розсекреченими архівами Комітету державної безпеки, на основі матеріалів яких підготував ряд газетних, журнальних статей, книг, телепередачу «Таємниці віку», яка транслювалася на Першому каналі. Практично все своє життя О. Дугін працює на керівних посадах: з 1988 по 1991 рр. – головним редактором видавничого центру; головним редактором альманаху «Милий ангел», журналу «Елементи», головою історико-релігійної асоціації «Арктогея»; з 1993 по квітень 1998 р. – ідеологом та одним з лідерів Націонал-більшовицької партії; з 1996 по 1999 р. – автором та ведучим радіопроеграми “FINIS MUNDI” (Радіо 101-FM), автором та ведучим програми «Геополітичний Огляд» (Радіо «Вільна Росія»); з 1998 р. радником Голови Державної Думи Геннадія Селезньова; з 1999 р. Олександр Дугін є головою секції «Центру геополітичних експертиз» консультативної ради з проблем національної безпеки при голові державної думи; у 2000 р. починає академічну кар'єру у Ростовському державному університеті захищає кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеню кандидата філософських наук за темою: «Еволюція парадигмальних основ науки (Філософсько-методологічний аналіз)», викладає студентам навчальний курс «Філософія політики» у Міжнародному незалежному еколого-політологічному університеті<sup>23</sup>. З 2001 р. О. Дугін паралельно стає головою політичної ради (лідер) загальноросійського суспільно-політичного руху «Євразія»; з 2002 по листопад 2003 р. виступає головою політичної ради партії «Євразія»; з листопаду 2003 р. – виступає визнаним лідером Міжнародного Євразійського Руху; з березня з 2008 р. вважається неофіційним ідеологом партії «Єдина Росія» за інформацією на офіційному сайті МЕД; з вересня 2008 р. працює професором Московського державного університету імені М. В. Ломоносова найпрестижнішого та найрейтинговішого вищого навчального закладу РФ, керівником Центру консервативних досліджень при соціологічному факультеті МДУ<sup>24</sup>.

---

<sup>22</sup> Олександр Гелійович Дугін. *Bikimedia*. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/908044>

<sup>23</sup> Ibid.

<sup>24</sup> Ibid.

Чим же відомий Олександр Дугін широкій громадськості? Відомий російський медійник, котрий пройшов шлях від активного громадського діяч до неофіційного ідеолога правлячої партії «Єдина Росія», знаний у світі науковець у галузі суспільних наук. У його промовах часто звучали емоційно насичені фрази «Всі хороші люди – росіяни»; «Наука – це сучасна різновидність міфології»; «Убивати, убивати, убивати» (це застосовувалося у промовах після 2014 р. і пізніше щодо представників вищої української політичної влади)<sup>25</sup>. Емоційно-психологічні складові у вказаних випадках зашкалюють, а думки про науку як сучасну різновидність міфології для знаного у світі науковця, книги якого видавалися англійською, французькою, румунською, сербською, грузинською, італійською, іспанською мовами, м'яко кажучи, не підлягають жодному логічному поясненню і абсолютно не характерні для людини, яка багато років працює у вищій школі. А зважаючи на посилання у вікіпедії, яке називає Дугіна прихильником православ'я, то ми бачимо пряме порушення віряними основних християнських догм, коли він закликав своїх російських співгромадян убивати українську владу. Шкідливість ідей Дугіна, (як і названих вище теорій) мала особливо сприятливе підґрунтя у східних та південних областях України, де частина людей, має російське походження, у містах-мільйонниках донедавна звучала російська мова, значна частина місцевого населення цілком об'єктивно була двомовною. Іншими словами – саме на прикордонних до РФ територіях до носіїв російської мови панувала повна лояльність.

Навіть оглядовий аналіз його діяльності свідчить про те, що Дугін – беззаперечний лідер і практично завжди працював на керівних посадах, з космічною швидкістю змінює напрямки пошуку політичного майбутнього для Росії. На мою думку, дуже складно знайти і у політикумі, і в науковому світі, і у суспільних течіях людину, яка б з такою космічною швидкістю змінювала вектори свого життєвого пошуку, громадського та політичного ідентичності, як Дугін. Як науковця, оцінювати його внесок у науку мені складно, бо я не фаховим філософом, політологом чи соціологом. Тож оцінювати можна тільки його розуміння історичного процесу Росії, про який він писав і говорив багато. Його заклики в сторону українців «Убивати, убивати, убивати» вимагають негайного громадського засудження та притягнення його до відповідальності згідно з нормами міжнародного права, враховуючи обсяги діяльності тих медіа, на яких він виступав зі своїми промовами. Ставлення Дугіна до України та інших пострадянських країн: панування

---

<sup>25</sup> Атанесян Г. Фашизм, езотерика, троллинг. Справедливо ли связывать идеи Дугина с идеологией Кремля. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-62692348>



імперських наративів. Політична діяльність О.Дугіна була направлена на відновлення російської імперії через приєднання колишніх радянських республік, і в першу чергу-російськомовних територій за межами Російської Федерації, особливо Східної України та Криму.

Щодо проблеми витоків походження Росії, то Дугін на відміну від інших російських політиків та відомих медійників, вважає, що Росія не є правонаступницею Київської Русі, а Московське царство є прямим спадкоємцем татаро-монгольської орди. І, як Володимир Путін зараз, Дугін бачив в Україні інструмент Сполучених Штатів Америки у політичній боротьбі з РФ. «Факт існування «суверенної України» являється на геополітичному рівні оголошенням Росії геополітичної війни (а це справа не стільки самої України, скільки атлантизму і Sea Power)». Це не значить, що філософ зміг суттєво вплинути на російську владу або Путіна особисто, говорить Ігор Торбаков, науковий працівник Інституту російської історії РАН (1988–1997), стипендіат Кеннановського інституту (Міжнародний дослідницький центр ім. Вудро Вільсона 1995 р.), фулбрайтівський стипендіат Колумбійського університету, 2000), старший науковий співробітник Уппсальського університету в Швеції, спеціаліст з проблем політичної історії та зовнішньої політики Росії і країн Центрально-Східної Європи: «Існує гігантський резервуар консервативних концепцій, в том числі антиукраїнських, звідки Кремль може черпати повною ложкою». Нобелівський лауреат називав незалежність України та Біларусі трагедією, котрої необхідно уникнути, а українську літературну мову вважав штучно створеною в Австро-Угорщині та щедро «нашпигованою німецькими та польськими словами».

Розглядаючи це питання доцільно ознайомитися з суспільними настроями в Україні з моменту розпаду Радянського Союзу. Якою ж була національна самосвідомість українських громадян, що проживали у той час на означеній території та чи вважали вони себе етнічними українцями? Надтолерантна мовна політика, практична відсутність дієвої національної стратегії розвитку країни (у нашій державі певні адміністративні області можна назвати поліетнічними регіонами, де потрібно було ретельно контролювати впливи держав, які допомагають нашим національним меншинам. Формування етнополітики сучасної України відбувається за таких історико-обумовлених обставин, коли українці і росіяни складають 94,8% усього населення. Без перебільшення можна сказати, що саме від цих двох спільнот залежить майбутнє нашої держави. Після розпаду Радянського Союзу становище 25 млн росіян в усіх без винятку пострадянських країнах змінилося. Вони вперше отримали статус національної меншини, на протигагу статусу

домінуючої нації у складі Радянського Союзу. На початок 90-х років кількість росіян в Україні дорівнює населенню середньої за територією європейської держави. З них близько 6,5 млн (56,7%) народилися в Україні, тож українська культурно-побутова сфера не є для них чужою, тому дослідники називають цю групу населення не просто національною меншиною, а суперменшиною<sup>26</sup>. Соціологічні дослідження дають нам вельми невтішну картину: за даними перепису 2001 р. українську мову вважали рідною 67,5% населення, що на 2,8% більше, ніж у 1989 р., російську ж мову як рідну зазначили 29,6% населення (у 1989 р. – на 3,2% більше), при цьому 87,8% населення України засвідчили вільне володіння українською мовою (відсоток шкіл з українською мовою навчання у 1998/1999–2003/2004 навчальних роках зріс з 75,7% відповідно)<sup>27</sup>. Особливістю українсько-російських відносин в Україні пояснюються слабкістю і невизначеністю національної ідентичності, етнокультурною невизначеністю значної частини громадян українського і російського походження, наявністю етнокультурних груп з гібридною самосвідомістю. Щодо мовного критерію, то наприкінці 90-х років нараховувалося приблизно 21 млн україномовних українців і 17 млн російськомовних українців<sup>28</sup>. Досить толерантно українці і росіяни ставляться одне до одного, демонструють добрі наміри і настрої для подальшого проживання в межах України, у 2005 р. в Україні діяли школи з різними мовами навчання: 16889 – українською, 1411 – російською, 95 – румунською, 69 – угорською, 14 – кримськотатарською, 8 – молдовською, 4 – польською. У 2181 школі навчання велося двома і більше мовами<sup>29</sup>.

На думку британського політолога Т.Кузьо, у період Помаранчевої революції відповідали на питання про близькість їм російської мови та культури (до прикладу, щодо польської мови та культури аналогічним чином висловилися 19%)<sup>30</sup> – цей показник формували не лише уподобання населення сходу і півдня країни: таку відповідь надавала абсолютна більшість опитаних на Буковині та Закарпатті (по 67%), у Києві та на Поділлі (по 65%), на Волині (53%). До 2024 р. Україна була країною з найбільшою кількістю незалежних російськомовних медіа у світі, і українці здебільшого не вважають найактуальнішим мовне

---

<sup>26</sup> Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів та матеріалів /за заг. ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес. Київ : Книги XXI, 2008. 1100 с.

<sup>27</sup> Ibid.

<sup>28</sup> Ibid.

<sup>29</sup> Ibid.

<sup>30</sup> Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. URL: <https://uin.gov.ua/elektronni-vydannya/inshi-vydannya/kuzo-taras-viy-na-putina-proti-ukrayiny-revoluciya-nacionalizm-i-kryminalitet>

питання. 82% мешканців переважно російськомовних регіонів півдня та сходу не відчувають, що російській мові в Україні загрожує небезпека. Поза тим, 18% все ж вважали, що відбувається погіршення її становища і, без сумніву, серед цієї групи були прихильники сепаратизму й російського іредентизму на Донбасі та у Криму<sup>31</sup>.

Російські лідери не спроможні осягнути концепт російськомовного українського патріотизму, хоча він аж ніяк не новий. У 1997 р. виходить друком найвідоміша книга Дугіна «Основи геополітики», в котрому тогочасний світ представлявся ареною боротьби цивілізацій суші та моря – «теллурократії» континентальних держав і «талассократії» держав морських; перші – відповідають євразійському світу (на чолі з Росією), інші – атлантистському (очолювана Сполученими Штатами Америки)<sup>32</sup>. Ця книга у науковому доробку Дугіна виявилася найпопулярнішим виданням та перевидавалася у 1999, 2000 та 2001 роках англійською, французькою, італійською, іспанською, румунською, сербською та грузинською мовами. У сухопутних євразійських державах, писав Дугін, влада традиційно авторитарна, а суспільний устрій – колективний, демократія, індивідуалізм та підприємливість, на його думку, – доля атлантичного світу, за кулісами світової історії борються «орден євразійців» та «орден атлантистів», так звані мега-спецслужби. Дискутуючи про російську душу, російську ідею, російський народ, Олександр Дугін зазначає, що потрібно говорити, ретельно добираючи слова та інтонацію... А от розмірковуючи про місце України у сучасному світі, про українських політиків – яких на думку Дугіна треба убивати – тут значить інтонація вже не є важливою, і слів можна і не добирати – при тому, що Дугін мав офіційні промови перед багатотисячними аудиторіями.

«Основи геополітики» знайшли своїх шанувальників у середовищі силовиків. Книга стала підручником Військової академії російського Генштаба, а Дугін – викладачем академії. Дугін дуже часто змінював свої ідеї: від езотеризму до націонал-більшовизму, відмовляючись від більшості попередніх ідеалів. Але в деяких питаннях він був послідовнішим не тільки російської влади, але і інших праворадикалів – наприклад, у страху перед незалежною Україною. В «Основах геополітики» Дугін називав незалежність суверенної держави – України – екзистенціальною небезпекою для Росії. Він запропонував

---

<sup>31</sup> Кузьо Т. Війна Пугіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. URL: <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/inshi-vydannya/kuzo-taras-viy-na-putina-protu-ukrayiny-revoluciya-nacionalizm-i-kriminalitet>

<sup>32</sup> Сичкарь О. Філософ Олександр Дугін: «Русская идея – это не наше творение, а то, что нас творит». URL: [04-filosof-aleksandr-dugin-russkaya-ideya-eto-ne-nashe-tvorenje-a-to-cto-nas-tvorit/](http://04-filosof-aleksandr-dugin-russkaya-ideya-eto-ne-nashe-tvorenje-a-to-cto-nas-tvorit/)

ідею встановлення фактичного контролю Москви над південно-східною частиною України та над Кримом, щоправда, на той час – ще без анексії. Але після 2014 р. його риторика різко змінилася, він почав активно агітувати до бойових дій проти українців та діючої української влади. У менш серйозних статтях філософ не уникав і побутової українофобії, щедро використовуючи принизливі епітети<sup>33</sup>.

З відходом Геннадія Селезньова з посту голови державної думи РФ Дугін втратив доступ до найвищих владних кабінетів. Але другий шанс яскраво заявити про себе стався у 2004 р. після Помаранчевої революції у Києві. у 2008 р. Дугін з соратниками зібрав антифашистську конференцію у державному агентстві «Російське інформаційне агентство» та присвятив її випадкам на адресу України та країн Балтії<sup>34</sup>. Її зміст був дуже подібним на антифашистський конгрес, котрий в серпні 2022 р. провів міністр оборони РФ Сергій Шойгу.

Але до кінця 2000-х його євразійські проекти втратили підтримку влади, і Дугін активно зайнявся академічною кар'єрою. У період з 2009–2014 рр. він працював виконувачем обов'язків завідувача кафедри на факультеті соціології МДУ, а з 2012 р. увійшов до складу експертної ради при спікері Державної Думи Сергії Наришкіні<sup>35</sup>.

На початку збройної агресії на Донбасі у 2014 р. Дугін був одним із найактивніших прибічників ідеї створення «Новоросії» та подальшої анексії українських територій. Його моторошні заклики «Убивати, убивати, убивати» представників української політичної влади призвели до його звільнення з Московського державного університету – таким масовим та глибоким було обурення передової московської громадськості, нехтувати яким адміністрація найпрестижнішого російського вишу не стала<sup>36</sup>. Знайомства з владними політиками Дугіна не допомогли. Той факт, що у РФ тоді, по гарячих слідах, відбулося звільнення з роботи відомого у Європі професора університету Дугіна за недопустимі для викладача вищої школи і громадянина демократичної держави заклики нести смерті у сусідню незалежну країну, певною мірою, дає надію, що у РФ до влади прийдуть демократичні сили з західними традиціями та цінностями.

---

<sup>33</sup> Атанесян Г. Фашизм, езотерика, троллинг. Справедливо ли связывать идеи Дугина с идеологией Кремля. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-62692348>

<sup>34</sup> Дугін ніколи не був «мозком Путіна» – історик Ігор Торбаков. URL: <https://detector.media/infospace/article/202281/2022-08-27-dugin-nikoly-ne-buv-mozkom-putina-istoryk-igor-torbakov/>

<sup>35</sup> Ibid.

<sup>36</sup> Атанесян Г. Фашизм, езотерика, троллинг. Справедливо ли связывать идеи Дугина с идеологией Кремля. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-62692348>

Як для дипломованого та знаного філософа та політолога, Дугін гарно орієнтується у подіях всесвітньої історії з часів Київської Русі та є гарним знавцем російської літератури, але у промовах відчутно, що він грамотно маніпулює історичними фактами, подає їх таким чином, що відстежити логіку складно. Теорія Дугіна об'єднує основи православ'я, старообрядчества, слов'янофільства, основи більшовизму, комунізму, євразійство, орієнтується на поліетнічне населення. «Зі своєю довгою бородою і затягнутим назад волоссям Олександр Дугін схожий на пророка. Він вільно володіє англійською і говорить у суворому тоні. Дугін – один з архітекторів «євразійства», імперської ідеології, що наповняє на особливій ролі Росії<sup>37</sup>. Аналітики розходяться в оцінці його впливу на президента Путіна, але ідея філософа про те, що Росія має зібрати свої історичні території, відкинути згубний вплив Заходу і піти своїм власним, особливим шляхом, має очевидний вплив на спосіб думок мешканців Кремля» – пише Times, називаючи Дугіна «людиною, яка сформувала Путіна»; «мозком Путіна» Дугіна вперше в англійській пресі назвав у 2014 році автор журналу Foreign Affairs; сьогодні цей епітет часто зустрічається в коментарях щодо загибелі Д.Дугіної, а газета Independent навіть називає філософа «путінським Распутіним» Олександр Дугін – пророк чи російський фашист?<sup>38</sup>

«Вплив Дугіна на Путіна іноді переоцінювали, він втратив викладацьку посаду в головному московському університеті і майже перестав з'являтися на телебаченні, а США і Канада наклали на нього персональні санкції в 2015-му році, після того, як створений ним Міжнародний євразійський рух оголосив набір добровольців для війни на Донбасі, Дугін відомий розробкою вкрай правого погляду на роль Росії у світі, його описували як «російського фашиста» та відомого апологета теорій змови», – пише Guardian, запозичуючи це визначення з колонки свого ж кореспондента<sup>39</sup>.

Завдяки таким відомим західному світу особам, як Дугін, російські правителі не полишають ідею повернути на свій бік, або хоча би добитися лояльного ставлення до російсько-української війни у Європі. Зокрема, Польщі в Гданському університеті 29 жовтня 2022 р. мала відбутися презентація книги цього російського ультранационаліста, філософа, політолога<sup>40</sup>. Але після бурхливої реакції соцмереж проведення заходу організатори вирішили скасувати, про що і повідомило

---

<sup>37</sup> Сичкарь О. Захід про вбивство доньки «мозку Путіна». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62639823>

<sup>38</sup> Ibid.

<sup>39</sup> Олександр Дугін – пророк чи російський фашист? Захід про вбивство доньки «мозку Путіна». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62639823>

<sup>40</sup> У Гданську скасували презентацію книги Олександра Дугіна. URL: <https://detector.media/infospace/article/204198/2022-10-26-u-gdansk-u-skasuvay-prezentatsiyu-knygy-oleksandra-dugina/>

«Польське радіо». Адміністрації університету довелося перепрошувати за непорозуміння, подякувавши свідомим та небайдужим громадянам. Логічно, що не всі польські громадяни знали, що Олександр Дугін – фігура вельми неоднозначна, ультраправий російський ідеолог, який допоміг «посягти зерно для вторгнення Росії в Україну». А його так звані псевдопатріотичні заклики у 2014 р. – «українців треба вбивати, вбивати і вбивати» зводять до нуля зміст його наукових праць, написані різними мовами та видані у різних країнах світу<sup>41</sup>.

Щодо історичних оцінок діяльності Дугіна, то тут варто згадати стипендіата Кеннановського інституту, фулбрайтівського стипендіата, старшого наукового співробітника Уппсальського університету в Швеції, спеціаліста з проблем політичної історії та зовнішньої політики Росії і країн Центрально-Східної Європи: І. Торбакова, котрий описує Дугіна одним з найактивніших прихильників «Новоросії» та подальшої анексії українських територій, оскільки він – «талановитий інтелектуальний антрепренер, то зумів створити образ головного есвразійця»<sup>42</sup>.

## ВИСНОВКИ

З моменту розпаду Радянського Союзу Кремль почав писати свою історію розвитку російського народу, все частіше почали згадувати про спадщину київських князів, котрих іменували російськими (правильно-давньоруськими). Росіянами також Кремль називає і українців з прикордонних до РФ областей України. Про західноукраїнські території російські пропагандисти на офіційних виступах взагалі слів не добирають, вживаючи навіть лайку. «Руський мир» по своїй суті є з одного боку – логічним продовженням концепції про «колиску трьох братніх народів», з іншого – сюди ще додали есвразійство та приверженість до віри предків – православного християнства. По суті ці теорії є продуктом політичної пропаганди діючої російської влади і науковості там шукати марно. Сучасний російський медіа-простір потребував неординарної яскравої особистості, котра емоційно говорить на патріотичну тематику, з яскраво вираженою високою самооцінкою – так з'явився О.Дугін, спеціаліст з соціальних наук, вільно володіє англійською, видає свої книги за кордоном російською мовою, англійською та ін. Шкоду від промов Дугіна оцінити дуже складно, враховуючи те, що у західному світі вихідців із Радянського Союзу багато і вони продовжують слідом за Дугіним нести у західне суспільство хибні постулати. Шкода від його промов для зовнішньо-

---

<sup>41</sup> У Гданську скасували презентацію книги Олександра Дугіна. URL: <https://detector.media/infospace/article/204198/2022-10-26-u-gdansku-skasuvaly-prezentatsiyu-knygy-oleksandra-dugina/>

<sup>42</sup> Атанесян Г. Фашизм та есвразійство. Як Олександр Дугін, який ненавидить і боїться Україну, пов'язаний з Кремлем. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62699184>

політичної діяльності України у світі є очевидною, завдяки таким відомим західному світу науковцям, як Дугін, російські правителі не полишають ідею повернути на свій бік, або хоча би добитися лояльного ставлення до російсько-української війни у Європі.

## **АНОТАЦІЯ**

У сучасному цифровому суспільстві багато несвідомих громадян може потрапити під вплив сучасних російських пропагандистських ідей. Вони через сучасні засоби впливу на свідомість людей насаджуються електорату. Дана робота є спробою аналізу теорії походження трьох східнослов'янських народів (українців, росіян та білорусів), концепції «руського миру», теорії розвитку російського народу О. Дугіна, відповідно до їх інтерпретацій у медіа-просторі та визначення шкідливості їх впливу на сьогоднішніх українців. «Руський мир» по своїй суті є з одного боку – логічним продовженням концепції про «колиску трьох братніх народів», з іншого – сюди ще додали євразійство та православ'я. По суті ці теорії є продуктом політичної пропаганди діючої російської влади і науковості там шукати марно. Сучасний російський медіа-простір потребував неординарної яскравої особистості, котра емоційно говорить на патріотичну тематику, з яскраво вираженою високою самооцінкою – так у медіа-просторі з'явився О. Дугін. Шкоду від промов Дугіна оцінити дуже складно, враховуючи те, що у західному світі вихідців із колишнього Радянського Союзу багато і вони іноді несуть у західне суспільство хибні постулати, чим шкодять розвитку нашої державності.

## **Література**

1. Атанесян Г. Фашизм, езотерика, троллинг. Справедливо ли связывать идеи Дугина с идеологией Кремля. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-62692348>

2. Кралюк П.Робити помилки і працювати у півсили ми не маємо права. URL: [https://zhitomir-online.com/top\\_news/134794-petro-kralyuk-robyty-pomylky-i-pracyuvaty-u-pivsyly-my-ne-mayemo-prava.html](https://zhitomir-online.com/top_news/134794-petro-kralyuk-robyty-pomylky-i-pracyuvaty-u-pivsyly-my-ne-mayemo-prava.html)

3. Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів. Міфи і правда про трьох братів зі слов'янської колиски. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Pivtorak\\_Hryhorii/Pokhodzhennia\\_ukraintsiv\\_rossian\\_bilorusiv\\_ta\\_yikhnikh\\_mov.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Pivtorak_Hryhorii/Pokhodzhennia_ukraintsiv_rossian_bilorusiv_ta_yikhnikh_mov.pdf?)

4. Залізник Л. Давньоруська народність: нова серія старого міфу. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/9/articles/2.pdf>

5. Ковбасенко Ю., Філоненко Д. Стратегії «десакралізації» імперських міфів засобами художньої літератури. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-233-6-8>

6. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. URL: <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/inshi-vydan-nyakuzo-taras-viyna-putina-proty-ukrayiny-revoluciya-nacionalizm-i-kryminalitet>

7. Володимир охрестив Русь, а не Росію. Чому росіяни присвоюють собі хрещення Русі-України? URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Хрещення\\_Рус](https://uk.wikipedia.org/wiki/Хрещення_Рус)

8. Свинаренко Н. О. Втілення російських державних доктрин у освіті на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей (2014–2022). *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. S. 646–653. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-77>

9. Російський прапор буде там, де є російська мова; Фонд «Русский мир». URL: <https://ui.org.ua/sectors/russkiy-mir-foundation/>

10. Олександр Гелійович Дугін. Вікіпедія. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/908044>

11. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів / за заг. ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес. Київ : Книги XXI, 2008. 1100 с.

12. Сичкарь О. Філософ Олександр Дугін: «Русская идея – это наше творение, а то, что нас творит». URL: [04-filosof-aleksandr-dugin-russkaya-ideya-eto-ne-nashe-tvorenie-a-to-chto-nas-tvorit/](https://04-filosof-aleksandr-dugin-russkaya-ideya-eto-ne-nashe-tvorenie-a-to-chto-nas-tvorit/)

13. Дугін ніколи не був «мозком Путіна» – історик Ігор Торбаков. URL: <https://detector.media/infospace/article/202281/2022-08-27-dugin-nikoly-ne-buv-mozkom-putina-istoryk-igor-torbakov/>

14. Захід про вбивство доньки «мозку Путіна». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62639823>

15. Олександр Дугін- пророк чи російський фашист? Захід про вбивство доньки «мозку Путіна». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62639823>

16. У Гданську скасували презентацію книги О. Дугіна. URL: <https://detector.media/infospace/article/204198/2022-10-26-u-gdanskusku-skasuvaly-prezentatsiyu-knygy-oleksandra-dugina/>

#### **Information about the autor:**

**Svynarenko Nataliya Olexandrivna,**

Candidate of Historical Sciences,

Assistant Professor at the Department of Ukrainian Studies and

Language Preparation of Foreign Citizens

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

9A, Sciences Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine